

Tymczak, Dorota

Bifacjalne zabytki krzemienne z miejscowości Sarnaki, pow. łosicki

Archeologia Polski Środkowowschodniej 10, 203-205

2008

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dorota Tymczak

Bifacjalne zabytki krzemienne z miejscowości Sarnaki, pow. łosicki

Do Instytutu Archeologii UMCS w Lublinie zostały dostarczone przez Agnieszkę Kuźmicz, studentkę historii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, dwa zabytki archeologiczne. Zostały one znalezione przypadkowo w 1997 roku w Sarnakach, na terenie nadleśnictwa, 50 m od rzeczki Chybówki i 5 m od ul. 3 Maja. Dokładne okoliczności ich pozyskania nie są znane. Po opracowaniu zostały zwrócone właścicielce.

Nóż sierpowaty – obrabiany bifacjalnie, w obrysie płaszczyznowym podtrójkątny, o krawędziach – wewnętrznej lekko wciętej, zewnętrznej łukowo wypukłej, przechodzących w zbieżny (odłamany) wierzchołek, o nasadzie krawędziowej lekko wypukłej uformowanej dwustronnym retuszem dośrodkowym. W przekroju poprzecznym jest soczewkowaty. Posiada intensywne wyświecenie użytkowe w części wierzchołkowej, łącznie z płaszczyzną złamania. Krawędź wewnętrzna została wtórnie zaretuszowana – od wierzchołka do połowy długości. Centralne negatywy dolnej części korpusu wykazują dwustronne lekkie zagładzenie, być może od oprawy. Okaz wykonano z krzemienia wołyńskiego o masie ciemnoszarej szklistej przechodzącej w mleczno-szarą matową. Zabytek w całości pokryty jest żółto-pomarańczową „bagienną” patyną. Jego wymiary wynoszą: zachowana długość 174 mm, maksymalna szerokość nasady 60 mm, średnia grubość 10 mm (ryc. 1).

Grociek trzoneczkowaty – smukły trójkątny, prawdopodobnie z krótkim niewielkim trzoneczkiem (obecnie odłamanym) oraz dwoma opuszczonymi skrzydełkami (jednym uszkodzonym). Wykonany jest z wióra załuskanego niemalże bifacjalnie, o retuszu fragmentami zbliżonym do rynienkowatego. Okaz z krzemienia najprawdopodobniej narzutowego, szklatego jasnoszarego. Jego wymiary wynoszą: zachowana dłu-

gość 31 mm, szerokość nasady 11 mm, maksymalna grubość 3 mm (ryc. 2).

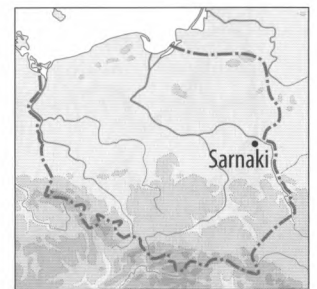
* * *

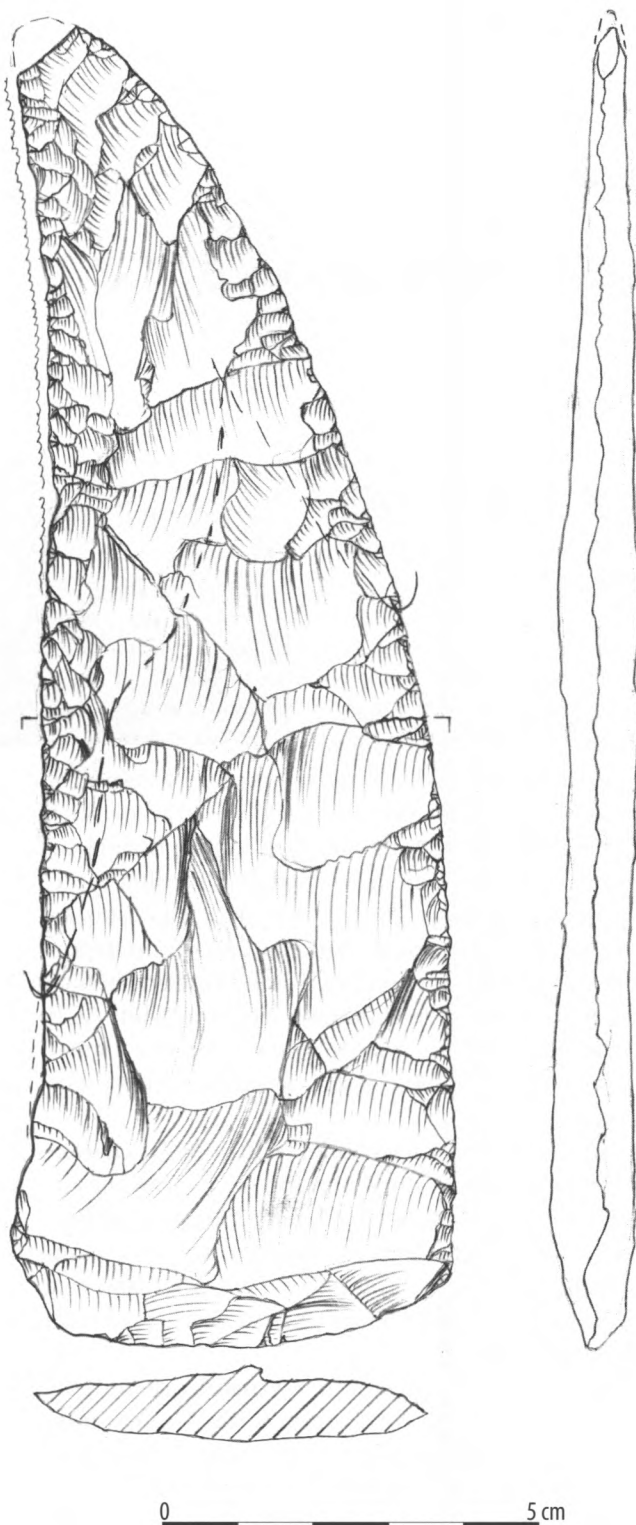
Sierpowate noże podtrójkątny znane są przede wszystkim ze

znalezisk luźnych, zdecydowanie rzadziej z zespołów grobowych kultury mierzanowickiej i stryżowskiej. Są charakterystyczne dla obu tych kultur. Różnią się jedynie ukształtowaniem wierzchołka. Według typologii Jerzego Libery (2001, s. 53) okaz zaliczono do noży podtypu A (podtrójkątny). Może on reprezentować jedną z odmian: AAI (łukowowierzchołkowe), ABII (ostrowierzchołkowe środkowe) lub ACII (ostrowierzchołkowe boczne). Ze względu na złamanie wierzchołka trudno jest wskazać konkretną jego odmianę.

Noże o ostrym wierzchołku (ABII i ACII) charakterystyczne są dla kultury stryżowskiej i nazwane zostały typem Raciborowice (J. Libera 2001, s. 94; B. Bargieł, J. Libera 2006, s. 79), natomiast okazy o szerokim wierzchołku (AAI) określono typem Mierzanowice (J. Libera 2001, s. 94). Obie formy stanowią wyznaczniki kulturowe.

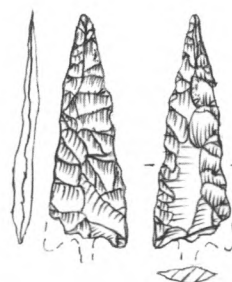
Zasięg pierwszej z kultur wyznaczają nekropole i towarzyszące im osady zgrupowania głównie w międzyrzeczu środkowego Bugu i górnego odcinka Wieprza – przede wszystkim na terenie Kotliny Hrubieszowskiej oraz w obrębie Grzędy Horodelskiej. Na północy obecność jej ceramiki stwierdzono w okolicy Włodawy (Sobibór, Wólka Wytycka – pow. włodawski; K. Telepko 1986, s. 2; D. Tymczak 1998, s. 11, ryc. 1: 14). Być może również z tą jednostką należy łączyć domniemane stanowisko grobowe w Ostrówku, pow. lubartowski (L. Gajewski 1972; B. Bargieł 2006, s. 67,

Ryc. 1. Sarnaki, pow. łosicki. Krzemienny nóż sierpowaty. Rys. D. Tymczak.

Fig. 1. Sarnaki, Łosice district. Flint sickle-shaped knife. Drawn by D. Tymczak.

Ryc. 2. Sarnaki, pow. łosicki. Grocik krzemienny. Rys. D. Tymczak.

Fig. 2. Sarnaki, Łosice district. Flint arrowhead. Drawn by D. Tymczak.

ryc. 1)¹. Lokalizacja sierpa w Sarnakach poza zwartym jej zasięgiem wydaje się wykluczać go z tej kultury.

Obecność analizowanego „sierpa” w miejscowości położonej nad środkowym Bugiem, zapewne należy łączyć z ludnością kultury mierzanowickiej, której stanowiska notowane są w części południowej Podlasia (S. Kadrow, J. Machnik 1997, s. 29). Z bezpośredniego sąsiedztwa znana jest m.in. osada z miejscowości Słochy Annapolskie, pow. siemiatycki (Z. Szmit 1929, np. tabl. IX), także zniszczony grób z Grodziska, pow. siemiatycki (J. Głosik, K. Kowalski 1974; J. Libera 2001, s. 80, 147). Kolejne znaleziska z tego obszaru wykazujące cechy „mierzanowickie” dotyczą luźno pozyskanych krzemiennych płaszczy (por. B. Bargieł, J. Libera 2004, s. 57). Ze względu na brak wierzchołka trudno jest zawęzić chronologię analizowanego noża w obrębie kultury mierzanowickiej, bowiem formy ostrowierzchołkowe (ABI-III) charakterystyczne są dla fazy klasycznej, natomiast szerokowierzchołkowe (AAI-III) dla fazy późnej (por. J. Libera 2001, ryc. 39, s. 129-130).

Zdecydowanie z młodszym horyzontem chronologicznym należy łączyć bifacjalny grocik. Reprezentuje on ostrze trójkątne o nasadzie w postaci dobrze wyodrębnionego krótkiego trzoneczka, co w typologii J. Libery (2001, s. 31-33) odpowiada odmianie BB11. Tego typu formy grocików na obszarze Mazowsza, Polesia i Podlasia spotykane są najczęściej w kontekście ceramiki kultury łużyckiej, a ściślej jej grupy mazowiecko-podlaskiej (tamże, s. 131-132).

¹ Spoza tego obszaru bliżej nieokreślone stanowiska „kultury strzyżowskiej (lub mierzanowickiej)” w postaci kartogramu sygnalizuje Agnieszka Maślińska-Marcinkowska (2005, mapa VI) z Wysoczyzny Białostockiej.

Literatura

- Bargieł Barbara
2006 *Kultura strzyżowska w świetle znalezisk grobowych*. Wiadomości Archeologiczne 48, s. 65-99.
- Bargieł Barbara, Libera Jerzy
2004 *Problem przynależności chronologiczno-kulturowej bifacjalnych płoszczy i noży sierpowatych na obszarze Polski północno-wschodniej*. W: Człowiek a środowisko w epoce brązu i wczesnej epoce żelaza u południowo-wschodnich pobrzeży Bałtyku, red. M. J. Hoffmann, J. Sobieraj. Olsztyn 2004, s. 55-69. Pruthenia Antiqua. Studia do Pradziejów i Wczesnej Historii Ziemi Pruskiej 1.
- Gajewski Leszek
1972 *Zabytki ze zniszczonego grobu kurhanowego (?) z miejscowości Ostrówek, pow. Lubartów*. Wiadomości Archeologiczne 37: 2, s. 226-227.
- Głosik Jerzy, Kowalski Krzysztof
1974 *Katalog materiałów zabytkowych Pogotowia Archeologicznego za 1971 r.* Wiadomości Archeologiczne 39: 1, s. 90-101.
- Kadrow Sławomir, Machnik Jan
1997 *Kultura mierzanowicka. Chronologia, taksonomia i rozwój przestrzenny*. Kraków. Prace Komisji Archeologicznej Oddział w Krakowie / Polska Akademia Nauk 29.
- Libera Jerzy
2001 *Krzemienne formy bifacjalne na terenach Polski i zachodniej Ukrainy (od środkowego neolitu do wczesnej epoki żelaza)*. Lublin.
- Maślińska-Marcinkowska Agnieszka
2005 *Osadnictwo z neolitu i wczesnej epoki brązu na Nizinie Północnopodlaskiej*. W: Rybniki – „Krzemianka”. Z badań nad krzemieniarstwem w Polsce północno-wschodniej, red. W. Borkowski, M. Zalewski. Warszawa, s. 167-196. Studia nad Gospodarką Surowcami Krzemiennymi w Pradziejach 5.
- Szmit Zygmunt
1929 *Badania osadnictwa epoki kamiennej na Podlasiu*. Wiadomości Archeologiczne 10, s. 36-118.
- Telepko Krzysztof
1986 *Badania wykopaliskowe na stanowisku 1 w Sobiborze, gm. Włodawa*. W: Informator o badaniach w województwie chełmskim w 1985 r., red. S. Gołub. Chełm, s. 2-3.
- Tymczak Dorota
1998 *Wczesnomezolityczne stanowisko kultury komornickiej w Wólce Wytyckiej, woj. chełmskie*. Archeologia Polski Środkowowschodniej 3, s. 9-11.

Bifacial flint relics from Sarnaki, Łosice district

/summary/

A sickle-like knife, with the plane outline almost triangular, made from Volhynia flint represents sub-type A in J. Libera's classification (2001, p. 53); however, because the tip is broken, it is impossible to determine its type precisely. Such knives are typical of both the Mierzanowice and the Strzyżów cultures. The range of the latter in the north reaches the vicinity of Włodawa, it is more likely, therefore, that the knife represents the Mierzanowice culture.

A slim triangular tanged point made from erratic flint falls into category BBI1 in Libera's classification (2001, pp. 31-33). Such objects are found most frequently in the drainage basin of the Bug river in the context of pottery connected with the Lusatian culture, or more precisely, its Mazovia – Podlasie group.

Mgr Dorota Tymczak
Instytut Archeologii UMCS w Lublinie
Plac Marii Curie-Skłodowskiej 4
20-031 Lublin
dorotatyńczak@wp.pl